

Футала В. П.,

д.і.н., проф. кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка, м. Дрогобич

ЦЕНТРИСТСЬКИЙ РУХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 1920-1930-х рр. КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ БІОГРАФІКИ*

***Анотація.** У статті проаналізовано різножанрову історико-біографічну літературу, створену сучасними українськими істориками і присвячену центристському рухові Західної України 20-30-х рр. ХХ ст. Предметом висвітлення стали в основному персонологічні студії, звернено увагу на довідкові видання та праці загального характеру, що містять біографічний матеріал. З'ясовано специфіку історіографічної ситуації, персоніфіковано внесок дослідників у вивчення теми, окреслено коло недостатньо вивчених питань і перспективні напрями подальших наукових пошуків.*

Ключові слова: історіографія, історичний персонаж, біоісторіографія, просопографічне джерело, історичний портрет.

Futala V. P.,

PhD hab. (History), Professor of the Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych

CENTRIST MOVEMENT OF WESTERN UKRAINE 1920s-1930s IN THE LIGHT OF MODERN NATIVE BIOHRAPHS

***Abstract.** The article provides an analysis of multi-genre historical-biographical literature on the centrist movement of the Western Ukraine of 1920s-1930s, created by contemporary Ukrainian historians. Its subject of elucidation is predominantly personological studies, the attention is also called to referential works and publications of general character, that contain bibliographical material. The specificity of historiographic situation is clarified, the contribution of the researches into the subject study is personified, insufficiently studied questions and perspective directions of the further scientific researches are outlined.*

Keywords: historiography, historical personage, bio-historyography, prosopographic source, historical portrait, Ukrainian centrist movement.

Постановка проблеми. Історична наука завжди відводила належне місце висвітленню життєвого шляху видатних особистостей. Історико-біографічні дослідження в незалежній Україні, порівняно з попереднім історіографічним періодом, піднялися на якісно новий щабель, набули нового дихання. Увагу дослідників привернули імена тих людей, які впливали на розвиток українського суспільно-політичного та культурно-національного життя, відіграли вагомий роль у самоствердженні української нації і чий життєвий досвід заклав основу формування новітньої ідентичності українців. До таких належали й провідні діячі легального українського політичного табору у міжвоєнній Польщі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створена за останні два з половиною десятиліття фахова література з літопису центристських партій вимагає її наукової експертизи, що, безумовно, сприятиме продовженню пошукової роботи. Історіографії українських політичних рухів принагідно торкнулися С. Віднянський, Л. Зашкільняк, М. Кучерепа, О. Красівський, К. Кондратюк і О. Сухий у працях, присвячених становищу західноукраїнських земель у складі Другої Речі Посполитої та українсько-польським взаєминам у міжвоєнний період. Значним ступенем узагальнення позначена й стаття М. Кугутяка, в якій з'ясовано стан дослідження історії української націонал-демократії 1918-

* Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф77/80-2018.

1939 рр.¹. Проте біоісторіографія центристського руху перебуває на початковій стадії вивчення. Лише окремі її фрагменти висвітлено в наукових роботах Л. Бурачок², Ю. Древницького³, Я. Комарницького⁴, А. Прокопа⁵, І. Скакальської⁶, Л. Шептицької⁷, О. Швед⁸ та інших авторів.

Постановка завдання. Автор ставить собі за мету здійснити комплексний аналіз досліджень сучасних українських істориків, присвячених діяльності національно-державницьких партій Західної України у 1920-1930-х рр. в контексті окремих історичних персоналій, з'ясувати фактологічну наповненість і тематичну репрезентативність просопографічних джерел та обґрунтувати перспективи подальших наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім охарактеризуємо специфіку історіографічної ситуації.

Великому поживленню наукового інтересу до проблем партійно-політичного життя українців у міжвоєнній Польщі сприяють нова суспільно-політична атмосфера в Україні, відродження національних традицій української історичної науки, вільний доступ учених до архівосховищ, наплив в Україну праць представників української діаспори тощо. Після 1991 р. зусиллями провідних вітчизняних учених знято ідеологічні нашарування часів комуністичної епохи, переосмислено основні віхи історичного минулого західних українців, об'єктивно визначено місце і роль національно-державницьких сил у боротьбі за незалежність і соборність України.

Щоправда, сучасні українські дослідники ще не виробили усталеного підходу до класифікації західноукраїнського політичного спектра. Це пояснюється тим, що вчені застосовують різні критерії для визначення характеру суб'єктів політичного процесу. Та попри це вважаємо вартим уваги аналіз політичної структури західноукраїнського суспільства, зроблений Я. Грицаком. Історик зараховує до центристського табору, по суті, увесь “легальний сектор” незалежно від статусу в тогочасній політичній системі Польщі (проурядові чи опозиційні партії). Лояльність центристських партій до Польської держави, як правильно зауважив автор, була вимушеним кроком⁹.

В умовах державної незалежності України спостерігається потяг науковців до публікації історичних та історіографічних пам'яток, тематичних збірників документів, у т. ч. й із аналізованої нами проблеми. Так, завдяки старанням учених Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника побачили світ збірки документів¹⁰, для яких характерним є персональний вимір історії відродження західноукраїнських політичних партій та громадських організацій, їхньої територіальної розбудови, головних завдань, методів і засобів протистояння польському режимові. До них увійшли, зокрема, заяви, промови і виступи, інтерв'ю, реферати і статті, листи, чільних діячів Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) – Дмитра Левицького, Василя Мудрого, Степана Барана, Дмитра Паліва та ін. Таке ж спрямування має й збірка документів і матеріалів, складена М. Кугутяком¹¹.

Збірник пам'яті про Мілену Рудницьку¹², упорядкований М. Дядюк, містить листування, статті та виступи громадсько-політичної діячки про організацію Всеукраїнського національного конгресу, пацифікаційну акцію осені 1930 р. та її обговорення у польському парламенті і на міжнародній арені, Голодомор 1932-1933 рр., тексти промов, заяв, внесень М. Рудницької на засіданнях сейму та сеймових комісій за 1928-1934 рр., які дозволяють проаналізувати форми і методи діяльності УНДО щодо захисту українського шкільництва. У збірнику документів, виданому Волинським державним університетом ім. Лесі Українки під назвою “Роде наш красний...”¹³, поміщені тексти промов українських послів і сенаторів від Волині (Сергія Хруцького, Олени Левчанівської, Михайла Черкавського та інших) за 1922-1928 рр.

Я. Комарницький упорядкував і видав добірку наукових, науково-популярних та публіцистичних праць одного з лідерів української націонал-демократії Василя Мудрого¹⁴. Це статті у пресі й видані окремими брошурами праці на різні теми суспільно-політичного життя Галичини міжвоєнного періоду, виступи на засіданнях ЦК і з'їздах УНДО, польському сеймі, спогади. Матеріали, що розкривають різноманітні аспекти діяльності В. Мудрого, дають змогу простежити його вплив на події того часу в національному регіоні. Серед праць вагоме місце посіли ті, що відбивають перипетії партійно-політичного життя західних українців та українсько-польських взаємин. Окрему групу склали

публікації, присвячені діяльності Українського таємного університету у Львові. Упорядник збірника слушно констатує: “Наукова й публіцистична цінність праць В. Мудрого незаперечна. У них – не тільки унікальний фактологічний матеріал, а й також цікаві авторські візії стосовно проблем становлення української нації”¹⁵.

Тепер з’ясуємо такі питання, як проблематика історично-біографічних досліджень, характер публікацій, наукові інтерпретації, персональний внесок учених у вивчення задекларованої теми.

Найбільше увагу науковців привернули провідні діячі західноукраїнської націонал-демократії. До таких належав Михайло Галущинський, життя і діяльність якого детально реконструював А. Прокіп. У кандидатській дисертації і численних статтях він зобразив М. Галущинського постаттю, яка зробила вагомий внесок у процес створення української державності, сприяла розвитку національної самосвідомості західних українців. Автор довів, що М. Галущинський був теоретиком й організатором освітньої праці в Галичині, вперше започаткував і обґрунтував новий напрям в українській культурі – освіту для дорослих. Свої лідерські здібності він найповніше реалізував на посаді голови товариства “Просвіта”, для якого розробив програму розвитку, сприяв відновленню і створенню нових філій і читалень, налагодив і значно розширив видавничу діяльність. Саме за час головування М. Галущинського “Просвіта” у своїй діяльності вийшла на якісно новий рівень, стала найбільшою українською культурно-освітньою організацією. Політичні уподобання М. Галущинського були пов’язані з національно-демократичною течією, репрезентованою народно-трудовою партією, а згодом УНДО. Обраний від УНДО до польського сенату, потім сейму, став одним із лідерів парламентського представництва. Як депутат задекларував позицію українців у питаннях освіти та шкільництва, розвитку національних громадських організацій; виступив одним із ініціаторів нормалізації українсько-польських взаємин; у політичній і парламентській діяльності послідовно дотримувався демократичних методів боротьби за права українського народу¹⁶.

Одним із лідерів західноукраїнського політикуму міжвоєнного періоду був Василь Мудрий. Цілісний образ цього діяча створив Я. Комарницький¹⁷. Автор показав, що громадська робота В. Мудрого знайшла закономірне й послідовне продовження у товаристві “Просвіта”. Він був організатором відродження товариства у міжвоєнний період, підтримував створення нових філій і читалень, розвиток бібліотечної та видавничої справ, став фундатором ряду видань. Найбільш результативною була праця у Комітеті будови пам’ятника Іванові Франку та Діловому комітеті допомогти голодуючим у радянській Україні. В. Мудрий мав великий вплив на діяльність часопису “Діло”, його інтелектуальні та організаторські здібності високо поціновано в середовищі УНДО (протягом 1927-1935 рр. виконував обов’язки головного редактора часопису). У численних статтях, опублікованих у періодичних виданнях “Діло”, “Свобода”, “Національна політика” та ін., відстоював права українців у Польщі, намагався правдиво показати реальний стан справ у радянській Україні та політику більшовиків.

Як довів Я. Комарницький, насиченою була політична та парламентська діяльність В. Мудрого. У 1925 р. він – один із засновників УНДО, а у 1935-1939 рр. – голова партії. В. Мудрий відіграв важливу роль у формуванні ідеології УНДО та став активним провідником основних програмних засад партії: соборність, державність, демократія. Він різко засуджував радянофільство, дотримувався легальних, демократичних методів боротьби за права українського народу, виступив противником радикальних дій, не сприймав тактику боротьби УВО – ОУН. А те, що в УНДО була опозиція до політики “нормалізації”, яку проводив В. Мудрий, є доказом того, що в українському партійно-політичному житті міжвоєнного періоду існувала демократія з правом критики всередині власної партії. Водночас він був активним прихильником консолідації українських національно-демократичних сил у боротьбі проти наступу польського режиму. Обраний представником від УНДО до польського парламенту (у 1935 та 1938 рр.), В. Мудрий став одним із лідерів українського представництва у парламенті, віце-маршалком сейму. У парламенті він робив усе, що тоді було можливим, для захисту прав та репрезентації інтересів українського народу, активно розвінчував антиукраїнську політику.

Таким чином, підсумовує Я. Комарницький, до 1930 р. В. Мудрий негативно ставився до польської влади, у 1931-1935 рр. шукав компроміс, протягом 1935-1938 рр. проводив політику нормалізації, а з грудня 1938 р. перейшов в опозицію. “Двадцятирічний період перебування Галичини в складі Польщі, – пише автор, – довів, що зденаціоналізувати свідому націю на її рідній землі – не можливо. У цьому велика заслуга В. Мудрого, котрий приклав багато зусиль, щоб плекати український самостійницький і соборницький ідеал та поглиблювати українську політичну думку”¹⁸.

Яскравою постаттю в суспільно-політичному житті Західної України став С. Баран – провідний діяч УНДО, один із організаторів Українського клубу в польському парламенті. До недавнього часу про нього у нашому розпорядженні були фрагментарні відомості. І лише стараннями Л. Шептицької ця прогаліна в основному заповнена. У кандидатській дисертації авторка з'ясувала, що, увійшовши до складу Тіснішого народного комітету Української народно-трудової партії (УНТП) у 1921 р., С. Баран підтримував об'єднавчі зусилля в національному таборі Західної України, але водночас виступав прихильником “реальної політики”. У 1925-1939 рр. незмінно обирався членом ЦК УНДО; належав до поміркованого центристського крила, яке виступало, передусім, за виконання урядами міжвоєнної Польщі міжнародних зобов'язань щодо українців. Л. Шептицька показала, що С. Баран, будучи обраним чотири рази (1928, 1930, 1935, 1938) до польського сейму, став одним з найактивніших послів Української парламентської репрезентації (УПР). Використовуючи всі форми парламентської діяльності, захищав ідею справедливого розв'язання українського питання в Польщі. У липні 1937 р. політик став співавтором пам'ятної записки УПР “Криза нормалізації польсько-українських відносин”, в якій на підставі численних фактів доводив, що польська влада не змінила свого ставлення до українців¹⁹.

До когорти діячів, які пробуджували суспільну думку, сприяли становленню державних, політичних і громадських інституцій українства належав Степан Витвицький. Окремі фрагменти життєвого шляху цього історичного персонажа висвітлили М. Литвин, С. Макарчук, М. Кугутяк, М. Швагуляк та ін., однак найповніше його політичний портрет представлений у науковому доробку О. Швед. В епіцентрі дослідницької уваги перебували державотворча робота політика в складі органів влади Західно-Української Народної Республіки, його громадська праця на Дрогобиччині у 1920-1930-х рр., організаційно-політична робота в УНДО, а також парламентська діяльність у другій половині 1930-х рр. Зокрема, авторка показала, що С. Витвицький увійшов до правової комісії польського сейму. Тому більшість інтерпеляцій, що вносились ним – колишнім дипломатом ЗУНР, стосувалися порушення законодавства польською владою, передусім, у національно-культурній сфері. Значного розголосу набували його виступи в парламенті під час дискусії над бюджетом²⁰.

На українське суспільно-політичне життя Західної України, зокрема Перемишльської землі, в першій половині ХХ ст. здійснив помітний вплив визначний громадсько-політичний діяч, адвокат і журналіст Володимир Загайкевич. Його організаційно-політичну діяльність у середовищі української націонал-демократії, працю у вищому законодавчому органі Польщі у 1928-1935 рр. ґрунтовно дослідив А. Півень²¹. Історик з'ясував, що, починаючи з 1922 р., В. Загайкевич підтримував конструктивні контакти з еміграційним урядом ЗУНР, виступав противником “реальної політики”, намагався об'єднати зусилля краян на ґрунті “органічної праці”. Разом із відомим громадським діячем Теофілом Кормошем він перебував в авангарді суспільно-політичних процесів у Перемишльському повіті, особливо після створення у 1926 р. місцевого Народного Комітету УНДО. Його організаційна діяльність була тісно пов'язана зі щоденними проблемами українців, зокрема, захистом національного шкільництва, кооперативного руху, розбудовою партійних осередків у краї²².

Про чільних діячів УНДО Дмитра Левицького, Володимира Целевича та Володимира Охримовича у нашому розпорядженні є лише поодинокі статті авторства Б. Лаврука, М. Книш та І. Косар. Так, перший автор довів, що голова УНДО протягом 1928-1930-го рр. доклав чимало зусиль задля консолідації представлених у польському сеймі українських політичних сил. Однак це не принесло бажаних результатів. Значно більших успіхів було досягнуто при створенні блоку непольських народів у парламенті²³. М. Книш, розглянувши політологічні праці В. Целевича, визначила його ставлення до чільних проблем українського державотворення 1918-1923 рр.²⁴. Зосередивши увагу на державотворчій діяльності В. Охримовича в період ЗУНР, І. Косар дійшла висновку, що політик виступав за мирне вирішення польсько-українського конфлікту на платформі збереження національних прав українців²⁵. В іншій публікації І. Косар показала, що В. Охримович упродовж всього періоду керівництва УНТП (1923) і після залишення посади голови партії проводив політику стримування протиборства у національно-державницькому таборі, прагнув до збереження єдності в крайовому партійному центрі, взяв активну участь у консолідаційних процесах, що, зрештою, дійшло до створення у 1925 р. Українського національно-демократичного об'єднання²⁶.

Помітне місце в західноукраїнському націонал-демократичному середовищі посів Степан Федак. Основні віхи життя і діяльності цієї непересічної постаті подали З. Баран²⁷ і С. Гелей (у співавторстві з М. Нагірним)²⁸. Гадаємо, що невдовзі з'явиться дисертаційна робота на цю тему івано-франківського

історика Богдана Савчука. З-під пера цього дослідника вже вийшло декілька публікацій про діяльність С. Федака напередодні і під час Першої світової війни.

Активним членом УНДО (у 1929 р. увійшов до складу ЦК партії), депутатом польського сейму (1930-1939), членом Української парламентської репрезентації на конгреси національних меншостей й у справах українських петицій до Ліги Націй був Зиновій Пеленський. Станом на тепер маємо одну фахову публікацію С. Гелея²⁹, в якій акцентовано на участі цього історичного діяча в українському кооперативному русі міжвоєнного двадцятиліття. Слід мати на увазі, що тоді виявив велику активність й інший Пеленський – Зенон (журналіст, член-засновник Організації українських націоналістів, у 1935-1939 рр. діяч УНДО, головний редактор його офіційного органу “Свобода”), про якого, на жаль, знаходимо лише коротку інформацію в довідкових виданнях або в працях з історії ОУН та української націонал-демократії.

Співзасновником і членом ЦК УНДО (1925-1933), депутатом варшавського сейму (1928-1930), прихильником радикальної політики був Дмитро Паліїв. Піонером у цій ділянці біографічних студій можна вважати М. Швагуляка, який 2000 р. опублікував науково виважену статтю³⁰. Як слушно зауважив автор, Д. Паліїв у своїй політичній еволюції опинився на межі між двома середовищами: з одного боку – ліберально-демократичне УНДО, в якому очолювана ним націоналістична група на зламі 1920-1930-х рр. наштовхнулася на сильний опір “поміркованих” елементів і поступово втрачала вплив на партійну політику, а з іншого, – радикальний націоналізм, що в пошуках організаційних форм та ідейно-політичних підстав власного розвитку змусив своїх прибічників робити вибір між двома силовими полями українського організованого громадянства³¹. Новою працею на цю тематику стала кандидатська дисертація О. Медвідь, у якій зроблено спробу охопити весь революційний та військово-політичний шлях Д. Паліїва, тобто від 1914 до 1944 р.³² Натомість Н. Іщук-Пазунок зосередилася на вивченні його громадсько-політичної і публіцистичної діяльності у міжвоєнний період³³.

Вже мовилося про внесок М. Дядюк в увіковічення засобом друкованого слова пам’яті про Мілену Рудницьку, яка, до речі, тісно співпрацювала з національно-демократичним середовищем. Заслужують на увагу статті М. Богачевської-Хом’як³⁴, О. Красівського³⁵ та М. Гачковського³⁶, в яких на основі багатого джерельного матеріалу відтворено основні життєві віхи героїні, а саме: діяльність на “жіночій ниві” (вислів М. Богачевської-Хом’як – *В. Ф.*), в польському сеймі та міжнародній арені, участь у творенні 1937 р. Контактного комітету – неофіційного представницького органу українських партій та організацій Галичини на протипагу політиці “нормалізації” тощо. Пізнавальне значення мають й публікації науково-популярного характеру Л. Онишко³⁷, О. Ісаюк³⁸ та ін. Проте об’ємне дослідження історії життя та боротьби М. Рудницької залишається поки що у перспективі.

На лівому фланзі центристського руху перебували Українська радикальна партія (із 1926 р. – Українська соціалістично-радикальна партія) (УРП-УСРП) та Українська соціал-демократична партія (УСДП). О. Жерноклеєв та І. Райківський зарекомендували себе як автори серії біографій про відомих діячів української соціал-демократії. У поле наукового зацікавлення істориків потрапили Володимир Старосольський, Володимир Темницький, Лев Ганкевич, Микола Ганкевич, Порфир Буняк, Антін Чернецький та інші діячі УСДП. У спільній монографії³⁹ та багатьох статтях О. Жерноклеєва та І. Райківського крізь призму індивідуальної психології, думок і переконань, конкретних кроків лідерів УСДП показано їх вплив на практичну роботу соціал-демократії, партійно-політичне життя і національно-визвольну боротьбу українського народу.

Заслугою Ю. Древницького є всебічне дослідження багатогранної постаті В. Старосольського. У кандидатській дисертації і монографії 2012 р.⁴⁰ історик зобразив свого героя людиною, котра до останніх своїх днів була віддана соціал-демократичній ідеї. Доведено, що В. Старосольський взяв активну участь у заходах щодо відновлення УСДП у 1928 р. Він увійшов до складу ЦК партії, куди переобирався двічі, на з’їздах у 1934 і 1937 рр., долучився до видання партійних часописів “Професійний вістник”, “Вперед”. У жовтні 1937 р. на VIII з’їзді УСДП В. Старосольського було обрано головою партії. Як партійний лідер він виступав за незалежну соборну Українську державу з соціалістичним ладом, обстоював нерозривну єдність національного і соціального питання у визвольній боротьбі. В умовах великодержавної політики польського уряду і сталінського погрому українства в радянській Україні в 1930-х рр. політик підтримував спроби консолідації легальних українських партій національно-державницького табору.

На переконання Ю. Древніцького, В. Старосольський послідовно боронив пріоритет загальнонаціонального над вузькопартійними інтересами⁴¹.

У дослідженні С. Стрельбицької М. Ганкевич постав як організатор робітничого руху в Галичині, співзасновник УСДП і соціалістичний теоретик. Як довела авторка, на початку 1920-х рр. політик пропагував ідею тісної співпраці соціалістичних партій Польщі і Галичини. Нерозуміння причин та змісту польсько-українського протистояння відбилося на лінії його поведінки в УСДП, що вело до конфлікту у партійному середовищі. Якщо молоді члени партії рішуче захищали національні перспективи в програмі партії, то М. Ганкевич залишався у фарвартері ілюзій польсько-українського конформізму і поєднання⁴².

Основні віхи життєпису багатолітнього голови УРП-УСРП (1918-1930), посла до сейму Другої Речі Посполитої (1928-1930) Лева Бачинського знайшли відображення в науково-популярних працях Ф. Погребенника⁴³ та В. Бабія⁴⁴. Автори звернули найбільше уваги на діяльність політика в період Західноукраїнської Народної Республіки.

Натомість у нашому розпорядженні є добротне дослідження О. Горбачик про секретаря УРП-УСРП (1925-1939), редактора її тижневика “Громадський Голос” (1929-1939) Матвія Стахів⁴⁵. Авторка відтворила цілісну картину його громадсько-політичної діяльності в партії, на міжнародних форумах, українських самоврядних інституціях Галичини, показала роль діяча у піднесенні національної свідомості західних українців. З’ясовано, що М. Стахів був одним з ініціаторів об’єднання у 1926 р. Української партії соціалістів-революціонерів і УРП. У ході обговорення програми новопосталої політичної сили – УСРП, він обґрунтовував концепцію об’єднання українських земель у самостійну Українську Трудову Республіку з переходом усієї повноти влади до рук трудового народу. Працюючи в Секретаріаті та Головній управі УСРП, виявив себе як один із ідеологів партії, розробник проектів резолюцій її керівних органів, великою мірою впливав на вироблення тактики соціалістів-радикалів. У 1930-х рр. осуджував політику “нормалізації” польсько-українських взаємин, яку здійснювала УНДО. Водночас обстоював ідею консолідації українського національно-державницького табору в рамках Всеукраїнського національного конгресу та Контактного комітету⁴⁶.

І. Скакальська простежила життєвий і громадський шлях Семена Жука як типового представника української інтелігенції на Волині⁴⁷. Авторка з’ясувала його роль в кооперативному русі, функціонуванні місцевой “Просвіти”, висвітлила парламентську діяльність активного діяча УСРП і, назагал, визначила його вплив на розвиток національно-визвольного руху українського народу у міжвоєнний період ХХ ст.

У докторській дисертації і монографії 2013 р.⁴⁸ І. Скакальська комплексно дослідила політико-соціальні виміри та етнокультурні трансформації української еліти Західної Волині у 1921-1939 рр. Зокрема, з’ясувала джерела становлення, соціальне становище, особливості діяльності передової верстви українського народу крізь призму громадських товариств, партій та роботи парламенту. Показано, що українська еліта сприяла розвитку освіти, культури, заохочувала земляків брати участь у кооперативному русі. Розглянуто релігійну еліту як систематизуючий елемент духовних цінностей народу. Охарактеризовано та визначено провідні ідеї наукових і публіцистичних творів інтелігентів. Доведено, що зростання національної свідомості та політичної активності українського населення, яким позначене життя Західної Волині 20-30-х років ХХ ст., спричинене діяльністю еліти.

Праве крило центристського табору було представлено політичними партіями, які генерували консервативні традиції в суспільно-політичному житті західних українців. Такими були, зокрема, Українська християнська організація (УХО) та Українська католицька народна партія (з 1932 р. – Українська народна обнова) (УКНП-УНО). Л. Бурочок та О. Зелена присвятили свої дослідження громадсько-політичній діяльності та науково-теоретичній спадщині ідеолога суспільно-християнського руху Осипа Назарука. Так, перша авторка показала, що після повернення О. Назарука в Галичину, протягом 1928-1939 рр. продовжувалася його подальша еволюція до католицизму і консерватизму. Очолюючи редакцію “Нової Зорі”, працюючи в УХО, УКНП, УНО, “Скалі”, він спричинився до утвердження консервативної політичної течії в західноукраїнському суспільстві 1930-х рр. О. Назарук, як і весь український консервативно-клерикальний табір, виступав за нормалізацію польсько-українських відносин на засадах національно-територіальної автономії українських земель у складі Польщі. Разом із тим, політик був поборником консолідації західноукраїнського суспільства⁴⁹.

О. Зелена у політологічному аспекті систематизувала за тематичною спрямованістю науково-теоретичну спадщину О. Назарука у такі блоки: 1) відновлення Української держави у формі спадкової монархії; 2) значення партій у політичній структурі суспільства; 3) роль церкви як властивого творця модерної української нації; 4) формування геополітичного статусу України в Центральній-Східній Європі⁵⁰.

Дослідниця ствердила, що суспільно-політичні погляди О. Назарука не втратили своєї актуальності, вони можуть бути використані політичними лідерами, партійними і громадськими організаціями у процесі розбудови незалежної України, становлення демократично-правового суспільства⁵¹.

До інтелектуалів українського модерного консерватизму належав Степан Томашівський. Одним із перших, хто звернув увагу на роль політичного діяча у західноукраїнському консервативному русі, зокрема, у створенні УКНП, був М. Швагуляк⁵². Громадсько-політична діяльність С. Томашівського стала предметом аналізу Н. Халак⁵³, яка показала, що сформульований вченим погляд на українську державність і еволюційний шлях її досягнення контрастував із максималістськими програмами західноукраїнських партій. Будучи палким прихильником консервативної ідеї, С. Томашівський прагнув урівноважити радикальні тенденції в УНДО, утворити консервативне крило Об'єднання і надати журналу "Політика" характер головного теоретичного органу партії. Лише невдача плану змусила політика відмовитися від наміру створити осередок консервативного руху в рамках УНДО, а орієнтуватися на існуючу консервативну структуру Української християнської організації. Позиція Томашівського щодо української політики в Польщі і випрацювана ним програма налагодження польсько-українських стосунків була негативно сприйнята керівними колами УНДО, гетьманського руху та лівими партіями. Пропозицію автономії вони розцінювали як спровоковану С. Томашівським лінію "угоди" українського політичного руху із Польською державою. Н. Халак, услід за М. Швагуляком, також уважає С. Томашівського співтворцем ідеології і тактики УКНП⁵⁴.

Велику кількість біографічних сюжетів містять праці, присвячені політичній історії Західної України міжвоєнної доби ХХ ст., історії української націонал-демократії та українсько-польським взаєминам. З-поміж інших слід виділити монографії І. Васюти⁵⁵, І. Гаврилів⁵⁶, О. Красівського⁵⁷, М. Кугутяка⁵⁸ та І. Соляра⁵⁹.

Фрагменти індивідуальної діяльності представників західноукраїнського політикуму центристського спрямування містяться у п'ятому томі "Політичної історії України. ХХ століття", підготовленому колективом учених Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАНУ під керівництвом В. Трощинського⁶⁰. У сучасному історіографічному процесі помітне місце посіла довідкова біографістика. У цьому зв'язку слід згадати енциклопедичні видання, як-от: "Енциклопедія сучасної України" (станом на 2017 рік видано 18 томів), "Енциклопедія історії України" (у 10 томах), "Енциклопедія Львова" (тт. I – III), "Тернопільський енциклопедичний словник" (у 4 томах). У них об'єктивно висвітлено різні аспекти суспільно-політичного життя українців у міжвоєнній Польщі і подано безсторонню оцінку цілому рядові політичних і громадських діячів національного регіону України.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, сучасний стрімкий злет біографічних досліджень, зростання загального інтересу до біографічного знання стали можливими завдяки незалежності України. Незважаючи на вагомі успіхи у вивченні центристського руху Західної України 1920-1930-х рр. з допомогою просопографічного методу, існує потреба продовжити пошукову роботу. Досі немає всеосяжних досліджень про життя і діяльність багатолітнього голови УНДО (1925-1935) Дмитра Левицького, а також його соратників по партії Володимира Охримовича, Володимира Целевича, Івана Кедрина-Рудницького, Мілени Рудницької, Антона Горбачевського, Володимира Бачинського, Зиновія Пеленського, Михайла Волошина. Зазначене стосується й голови УРП-УСРП (1930-1939) Івана Макуха. У нашому розпорядженні недостатньо біографічної інформації про українських соціал-демократів Антона Чернецького, Лева Ганкевича, Володимира Темницького та діяча радикальної партії Лева Бачинського. Історики в основному зосередили свою увагу на діяльності історичних діячів у контексті суспільно-політичних та культурно-освітніх процесів міжвоєнної доби ХХ ст. Тому актуальною залишається проблема врахування дослідниками всього комплексу фактів особистого, професійного, ситуативного і бібліографічного характеру, без чого неможливим є створення наукових біографій громадсько-політичних діячів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ¹ Кугутяк М. Історіографія українського національно-демократичного руху (1918-1939 рр.) / М. Кугутяк // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Івано-Франківськ, 2002. – № 8. – С. 54-69.
- ² Бурачок Л. В. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883-1940 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Л.В.Бурачок. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 5-6.
- ³ Древніцький Ю. Р. Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878-1942): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Ю. Р. Древніцький. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 6-7.
- ⁴ Комарницький Я.М. Громадсько-політична діяльність Василя Мудрого (1893-1966 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Я.М.Комарницький. – Львів, 2008. – С. 4-6.
- ⁵ Прокіп А. В. Громадська і політична діяльність Михайла Галущинського: автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / А. В. Прокіп. – Львів, 2003. – С. 6-8.
- ⁶ Скакальська І. Б. Діяльність Семена Жука у національно-визвольному русі українського народу на Волині у міжвоєнний період ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 09.00.12 “Українознавство” / І. Б. Скакальська. – К., 2005. – С. 4-5.
- ⁷ Шептицька Л. Б. Громадсько-політична діяльність Степана Барана (1879-1953): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Л. Б.Шептицька. – Львів, 2008. – С. 3-6.
- ⁸ Швед О. П. Громадсько-політична діяльність Степана Витвицького: автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О. П. Швед. Львів, 2010. – С. 6-8.
- ⁹ Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ-ХХ ст. / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – С. 193.
- ¹⁰ Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали. У 3-х томах / Відповідальний редактор професор Микола Кугутяк. – Том 1. – Книга 1 (1919-1929). – Івано-Франківськ: КПФ “ЛІК”, 2012. – 600 с.; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. – Т. 1. – Кн. 2 (1929-1939). – Івано-Франківськ: КПФ “ЛІК”, 2014. – 600 с.
- ¹¹ Кугутяк М. В. Українська націонал-демократія. У 4-х т. Т. 2: Українська націонал-демократія 1918–1929: Документи і матеріали / М. В. Кугутяк / Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАН України. – К. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – 703 с.
- ¹² Мілена Рудницька. Статті. Листи. Документи. Збірник документів і матеріалів про життя, суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької / [Упорядник Мирослава Дядюк]. – Львів: “Місіонер”, 1998. – 844 с.
- ¹³ “Роде наш красний...” Волинь у долях краян і людських документах. Т.1 / Авт.упоряд. Л. Оляндер. – Луцьк: Вежа, 1996. – 443 с.
- ¹⁴ Мудрий Василь. Вибрані статті / Упоряд., передм. Ярослава Комарницького. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. – 298 с.
- ¹⁵ Там само. – С. 8.
- ¹⁶ Прокіп А. В. Громадська і політична діяльність Михайла Галущинського... – С. 12-14.
- ¹⁷ Комарницький Я. М. Громадсько-політична діяльність Василя Мудрого (1893–1966 рр.)... – С. 8-15; Качараба С. Василь Мудрий – громадський діяч, політик, публіцист / С. Качараба, Я. Комарницький. – Дрогобич: Ред.-вид. відділ Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2009. – 240 с.
- ¹⁸ Комарницький Я. М. Громадсько-політична діяльність Василя Мудрого... – С. 16; Качараба С. Василь Мудрий – громадський діяч... – С. 193.
- ¹⁹ Шептицька Л. Б. Громадсько-політична діяльність Степана Барана... – С. 10-13.
- ²⁰ Швед О. П. Громадсько-політична діяльність Степана Витвицького... – С. 11-13.
- ²¹ Півень А. В. Громадсько-політична діяльність Володимира Загайкевича (1876-1949): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / А. В. Півень. – Львів, 2011. – 20 с.
- ²² Там само. – С. 15-16.
- ²³ Лаврук Б. Парламентська діяльність Дмитра Левицького (1928-1930) / Б. Лаврук // Краєзнавство. – 2009. – № 3-4. – С. 258-262.
- ²⁴ Книш М. Державницькі погляди Володимира Целевича / М. Книш // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – № 18. – С. 508-512.
- ²⁵ Косар І. Участь Володимира Охримовича у боротьбі за державну незалежність ЗУНР (1918-1923) / І. Косар // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – № 18. – С. 513-520.

- ²⁶ Косар І. Внесок Володимира Охримовича у розвиток української націонал-демократії в Галичині першої чверті ХХ ст. / І. Косар // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2008. № 17. – С. 48-57.
- ²⁷ Баран З. Степан Федак / З. Баран // Західно-українська народна республіка. 1918-1923. Уряди. Постаті / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; гол. ред. Ярослав Ісаєвич; упоряд.: Микола Литвин, Іван Патер, Ігор Соляр. – Львів, 2009. – С. 289-306.
- ²⁸ Гелей С. Про ідеї, героїв і політику. Вибрані статті та повідомлення / С. Гелей. – Львів: Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2016. – С. 668-679.
- ²⁹ Гелей С. Від національної ідеї до державності. Вибрані статті з історії України, політології, теорії та історії кооперації / С. Гелей. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2011. – С. 616-629.
- ³⁰ Швагуляк М. Національно-політична діяльність Дмитра Палієва у міжвоєнний період / М. Швагуляк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 404-427.
- ³¹ Там само. – С. 416.
- ³² Медвідь О. В. Військово-політична діяльність Дмитра Палієва: автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О. В. Медвідь. – Львів, 2003. – 20 с.
- ³³ Іщук-Пазуляк Н. Дмитро Палієв: життя і діяльність / Н. Іщук-Пазуляк // Дмитро Палієв: життя і діяльність. 1896-1944. Збірник праць і матеріалів. – Львів, 2007. – С. 35-59.
- ³⁴ Богачевська-Хом'як М. Мілена Рудницька / М. Богачевська-Хом'як // Українки в історії / загал. ред. В. Борисенко. – 2-е стереотипне видання. – К.: Либідь, 2006. – С. 124-129.
- ³⁵ Красівський О. Мілена Рудницька в суспільно-політичному русі Західної України в 20-30-х роках / О. Красівський // Генеза. – 1995. – № 1. – С. 68-72.
- ³⁶ Гачковський М. Мілена Рудницька – українська жіноча та національна діячка, депутат польського сейму в 1928-1935 рр. / М. Гачковський // Гуманітарні науки: Науково-практичний журнал. – К., 2011. – № 2. – С. 126-133.
- ³⁷ Онишко Л. Мілена Рудницька: штрихи до портрету / Л. Онишко // [Електронний ресурс]: <http://www.nasze-slowo.pl/milena-rudnitska-shtrihi-do-portretu/>
- ³⁸ Ісаюк О. Та, хто розповіла світові про Голодомор / О. Ісаюк // [Електронний ресурс]: <https://tsn.ua/analitika/ta-htozpovila-svitovi-pro-golodomor-543024.html>
- ³⁹ Жерноклеєв О. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії / О. Жерноклеєв, І. Райківський. – К.: Основні цінності, 2004. – 283 с.
- ⁴⁰ Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878-1942) / Ю. Древницький. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 304 с.
- ⁴¹ Там само. – С. 87.
- ⁴² Стрельбицька С. М. Громадсько-політична та науково-публіцистична діяльність Миколи Ганкевича (1867-1931): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / С. М. Стрельбицька. – Тернопіль, 2015. – С. 10-16.
- ⁴³ Погребенник Ф. Левко Бачинський / Ф. Погребенник. – Коломия: Вік, 1994. – 30 с.
- ⁴⁴ Бабій В. Левко Бачинський: життєпис / В. Бабій. – Івано-Франківськ: [Б. в.], 2002. – 85 с.
- ⁴⁵ Горбачик О. О. Громадсько-політична та наукова діяльність Матвія Стахіва (1895-1978): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О. О. Горбачик. – Острог, 2013. – 18 с.
- ⁴⁶ Там само. – С. 9-11.
- ⁴⁷ Скакальська І. Б. Громадсько-політична діяльність Семена Жука / І. Б. Скакальська. – Кременець: ВЦ КОГПІ ім. Т. Шевченка, 2006. – 160 с.
- ⁴⁸ Скакальська І. Політико-соціальні виміри та етнокультурні трансформації української еліти Західної Волині 1921–1939 рр.: монографія І. Скакальська. – Тернопіль: Астон, 2013. – 408 с.
- ⁴⁹ Бурачок Л. В. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883-1940 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Л. В. Бурачок. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 16-18.
- ⁵⁰ Зелена О. Суспільно-політичні погляди Осипа Назарука / О. Зелена. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2010. – С. 51-147.
- ⁵¹ Там само. – С. 154.
- ⁵² Швагуляк М. Степан Томашівський і західноукраїнський консерватизм: від ідеологічного гурту до політичної партії / М. Швагуляк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 3-4. – К., 1997. – С. 309-338.
- ⁵³ Халак Н. В. Наукова спадщина і громадсько-політична діяльність Степана Томашівського: автореф. дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.06 “Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни” / Н. В. Халак. – К., 1999. – 20 с.

⁵⁴ Там само. – С. 12–13.

⁵⁵ Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918-1939) / І. К. Васюта. – Львів: Каменяр, 2006. – 335 с.

⁵⁶ Гаврилів І. Західна Україна у 1921-1941 роках: нарис історії боротьби за державність: монографія / І. Гаврилів. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 472 с.

⁵⁷ Красівський О. Я. Українсько-польські взаємини в 1917-1923 рр. / О. Я. Красівський. – К.: ПіЕНД, 2008. – 544 с.

⁵⁸ Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918-1929). Т. 1. / М. Кугутяк. – К. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 536 с.

⁵⁹ Соляр І. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923-1939) / І. Соляр. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. – 354 с.

⁶⁰ Політична історія України. XX століття: У 6-ти т. / [Редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін.]. – К.: Генеза, 2002 – Т. 5: Українці за межами УРСР (1918-1940) [Керівник тому В. П. Трошинський]. – К., 2003. – 720 с.

REFERENCES

¹ Kuhutiak, M. (2002), "Historiography of the Ukrainian national-democratic movement (1918-1939)", *Halychyna. Vseukrainskyi naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys*, vol. 8, pp. 54-69.

² Burachok, L. V., (2006), *Osyp Nazaruk's (1883-1940) public and political activity*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Precarpathian National university named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine, pp. 5-6.

³ Drevnitskyi, Yu. R., (2010), *Public, political and scientific activity of Volodymyr Starosolskyi (1878-1942)*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Precarpathian National university named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine, pp. 6-7.

⁴ Komarnytskyi, Ya. M. (2008), *Publik and political activity of Vasyl Mudryi (1893-1966)*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, pp. 4-6.

⁵ Prokip, A. V. (2003), *Public and political activity of Mykhailo Haluschynskyi*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, pp. 6-8.

⁶ Skakalska, I. B. (2005), *Activities of Semen Zhuk in national liberation movement of Ukrainian people in Volyn in the period between two wars of XX century*, Ph.D. Thesis, Ukrainian Studies, Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine, pp. 4-5.

⁷ Sheptytska, L. B. (2008), *Public and political activities of Stepan Baran (1879-1953)*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Ivan Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine, pp. 3-6.

⁸ Shved, O. P. (2010), *Public and political activities of Stepan Vytvytskyi*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Ivan Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine, pp. 6-8.

⁹ Hrytsak, Ya. Y. (2000), *Narys istorii Ukrainy: formuvannia modernoi ukrainskoi natsii XIX-XX st.*, [Sketch on the history of Ukraine: the formation of the modern Ukrainian nation of the XIX-XX centuries], Heneza, Kyiv, Ukraine, p. 193.

¹⁰ Kuhutiak, M. (2012), (Ed.), *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy. U 3-kh tomakh. Tom 1. – Knyha 1 (1919-1929)*, [Ukrainian national liberation movement in the Carpathian region in the 20th. Documents and materials. In 3 vol.], "LIK", Ivano-Frankivsk, Ukraine, vol. 1, book 1 (1919-1929); Kuhutiak, M. (2014), (Ed.), *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy. U 3-kh tomakh. – T. 1. – Kn. 2 (1929-1939)*, [Ukrainian national liberation movement in the Carpathian region in the 20th. Documents and materials. In 3 vol.], "LIK", Ivano-Frankivsk, Ukraine, vol. 1, book 2 (1929-1939).

¹¹ Kuhutiak, M. V. (2004), (Ed.), *Ukrainska natsional-demokratiia. U 4-kh t. T. 2: Ukrainska natsional-demokratiia 1918-1929: Dokumenty i materialy [Ukrainian national democracy. In 4 volumes. Volume 2: Ukrainian National Democracy 1918-1929: Documents and Materials]*, Nova Zoria, Kyiv – Ivano-Frankivsk, Ukraine.

¹² Diadiuk, M. (1998), (Ed.), *Milena Rudnytska. Statti. Lysty. Dokumenty. Zbirnyk dokumentiv i materialiv pro zhyttia, suspilno-politychnu diialnist i publitsystychnu tvorchiist Mileny Rudnytskoi [Milena Rudnytska. Articles. Letters Documents. Collection of documents and materials about life, socio-political activity and journalistic work by Milena Rudnytska]*, "Misioner", Lviv, Ukraine.

¹³ Oliander, L. (1996), (Comps.), *"Rode nash krasnyi..." Volyn u doliakh kraian i liudskykh dokumentakh. T. 1* ["Rode our Red ..." Volyn in the fate countrymen and human documents], Vezha, Lutsk, Ukraine, vol. 1.

¹⁴ Komarnytskyi, Ya. (2017), (Ed.), *Mudryi Vasyl. Vybrani statti [Mudryi Vasyl. Selected Articles]*, Editorial-publishing department of the Ivan Franko State Pedagogical University in Drohobych, Drohobych, Ukraine.

¹⁵ Ibid., p. 8.

¹⁶ Prokip, A. V. Op. cit., pp. 12-14.

¹⁷ Komarnytskyi, Ya. M. (2008), *Publik and political activity of Vasyl Mudryi (1893-1966)...*, p. 8-15; Kacharaba, S. and Komarnytskyi, Ya (2009), *Vasyl Mudryi – hromadskyi diiach, polityk, publitsyst*, [Vasyl Mudryi is a pub-

- lic figure, a politician, a publicist], Editorial-publishing department of the Ivan Franko State Pedagogical University in Drohobych, Drohobych, Ukraine.
- ¹⁸ Komarnytskyi, Ya. M. (2008), *Publik and political activity of Vasyl Mudryi (1893–1966)*..., p. 16; Kacharaba, S. and Komarnytskyi, Ya (2009), *Vasyl Mudryi – hromadskiy diiach...*, [Vasyl Mudryi is a public figure...], p. 193.
- ¹⁹ Sheptytska, L. B. *Op. cit.*, pp. 10-13.
- ²⁰ Shved, O. P. *Op. cit.*, pp. 11-13.
- ²¹ Piven, A. V. (2011), *Public and political activities of Volodymyr Zahaikevych (1876-1949)*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of National Academy of Science of Ukraine, Lviv, Ukraine.
- ²² *Ibid.*, p. 15-16.
- ²³ Lavruk, B. (2009), "Parliamentary activity of Dmytro Levytskyi (1928-1930)", *Kraieznavstvo*, vol. 3-4, pp. 258-262.
- ²⁴ Knysh, M. (2009), "Volodymyr Tselevych's views of the state-building processes", *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, vol. 18, p. 508-512.
- ²⁵ Kosar, I. (2009), "Volodymyr Okhrymovych's participation in the struggle for the independent statehood of the ZUNR (1918-1923)", *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, vol. 18, p. 513-520.
- ²⁶ Kosar, I. (2008), "Volodymyr Okhrymovych's contributions in the development of Ukrainian national democracy in Galicia in the first quarter of the 20th century", *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, vol. 17, p. 48-57.
- ²⁷ Baran, Z. (2009), *Stepan Fedak, [Stepan Fedak], West Ukrainian People's Republic. 1918-1923. Governments. Personalities*, Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of National Academy of Science of Ukraine, Lviv, p. 289-306.
- ²⁸ Helei, S. (2016), *Pro idei, heroiv i polityku. Vybrani staty ta povidomlennia*, [About ideas, heroes and politics. Selected articles and messages], Publishing house Lviv Trade and Economic University, Lviv, Ukraine, p. 668-679.
- ²⁹ Helei, S. (2011), *Vid natsionalnoi idei do derzhavnosti. Vybrani staty z istorii Ukrainy, politolohii, teorii ta istorii kooperatsii*, [From national idea to statehood. Selected articles on the history of Ukraine, politology, theory and history of cooperation], Publishing house of Lviv Commercial Academy, Lviv, Ukraine, p. 616-629.
- ³⁰ Shvahuliak, M. (2000), "National and political activity of Dmytro Paliiv in the interwar period", *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, vol. 7. – p. 404-427.
- ³¹ *Ibid.*, p. 416.
- ³² Medvid, O. V. (2003), *Military and political activity of Dmytro Paliiv*, Ph.D. Thesis, Military history, "Lvivska Politehnika" National university, Lviv, Ukraine.
- ³³ Ishchuk-Pazuniak, N. (2007), *Dmytro Paliiv: zhyttia i diialnist [Dmytro Paliiv: life and activity]*, Dmytro Paliiv: life and activity. 1896-1944. Collection of works and materials, Lviv, p. 35-59.
- ³⁴ Bohachevska-Khomiak, M. (2006), *Milena Rudnytska, [Milena Rudnytska], Ukrainian women in history*, 2nd ed., Lybid, Kyiv, p. 124-129.
- ³⁵ Krasivskyi, O. (1995), "Milena Rudnytska in the social-political movement of Western Ukraine in the 20-30's", *Heneza*, vol. 1, p. 68-72.
- ³⁶ Hachkovskyi, M. (2011), "Milena Rudnytska is a Ukrainian women's and national activist, a deputy of the Polish Sejm in 1928-1935", *Humanitarni nauky: Naukovo-praktychnyi zhurnal*, vol. 2, p. 126-133.
- ³⁷ Onyshko, L. "Milena Rudnytska: shtrykhy do portretu", [Milena Rudnytska: strokes to the portrait], [Online], available at: <http://www.nasze-slowo.pl/milena-rudnitska-shtrihi-do-portretu/>
- ³⁸ Isaiuk, O. "Ta, khto rozpovila svitovi pro Holodomor", [Thats who told the world about the Holodomor], [Online], available at: <https://tsn.ua/analitika/ta-hto-rozpovila-svitovi-pro-golodomor-543024.html>
- ³⁹ Zhernoklieiev, O. and Raikivskyi I. (2004), *Lidery zakhidnoukrainskoi sotsial-demokratii. Politychni biohrafii*, [Leaders of the Western Ukrainian Social-Democracy. Political biographies], Osnovni tsinnosti, Kyiv, Ukraine.
- ⁴⁰ Drevnitskyi, Yu. (2012), *Volodymyr Starosolskyi: hromadsko-politychna ta naukova diialnist (1878-1942)*, [Volodymyr Starosolskyi: public, political and scientific activity (1878-1942)], Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, Ternopil.
- ⁴¹ *Ibid.*, p. 87.
- ⁴² Strelbytska, S. M. (2015), *Socio-political, scientific and public activity Mykola Hankevych (1867-1931)*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, p. 10-16.
- ⁴³ Pohrebennyk, F. (1994), *Levko Bachynskyi*, [Levko Bachynskyi], Vik, Kolomyia, Ukraine.
- ⁴⁴ Babii, V. (2002), *Levko Bachynskyi: zhyttiepys [Levko Bachynskyi: biography]*, b.v., Ivano-Frankivsk, Ukraine.
- ⁴⁵ Horbachyk, O. O. (2013), *Public, political and scientific activity of Matvii Stakhiv (1895-1978)*, Ph.D. Thesis, History of Ukraine, The National University of Ostroh Academy, Ostroh, Ukraine.
- ⁴⁶ *Ibid.*, p. 9-11.

- ⁴⁷ Skakalska, I. B. (2006), *Hromadsko-politychna diialnist Semena Zhuka*, [Publik and political activity of Semen Zhuk], VTs KOHPI im. T. Shevchenka, Kremenets, Ukraine.
- ⁴⁸ Skakalska, I. (2013), *Polityko-sotsialni vymiry ta etnokulturni transformatsii ukrainskoi elity Zakhidnoi Volyni 1921-1939 rr.: monohrafiia*, [Political and social dimensions and ethno-cultural transformations of Western Volyn Ukrainian elite (1921-1939): monograph], Aston, Ternopil, Ukraine.
- ⁴⁹ Burachok, L. V. *Op. cit.*, pp. 16-18.
- ⁵⁰ Zelena, O. (2010), *Suspilno-politychni pohliady Osypa Nazaruka* [Social and political looks of Osyp Nazaruk], *Redaktsiino-vydavnychi viddil Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka, Drohobych*, Ukraine, p. 51-147.
- ⁵¹ *Ibid.*, p. 154.
- ⁵² Shvahuliak, M. (1997), *Stepan Tomashivskyi and Western-Ukrainian conservatism: from ideological group to political party*, *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. – vol. 3-4*, p. 309-338.
- ⁵³ Khalak, N. V. (1999), *Scientific heritage and socio-political activity of Stepan Tomashivsky*, Ph.D. Thesis, historiography, source study and special historical disciplines, Kyiv, Ukraine.
- ⁵⁴ *Ibid.*, p. 12–13.
- ⁵⁵ Vasiuta, I. K. (2006) *Politychna istoriia Zakhidnoi Ukrainy (1918-1939)*, [A Political History of Western Ukraine (1918-1939)], Kameniar, Lviv, Ukraine.
- ⁵⁶ Havryliv, I. (2012), *Zakhidna Ukraina u 1921-1941 rokakh: narys istorii borotby za derzhavnist: monohrafiia* [Western Ukraine in 1921-1941: the Sketch a History of the Struggle for Statehood], *Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky*, Lviv, Ukraine.
- ⁵⁷ Krasivskyi, O. Ya. (2008), *Ukrainsko-polski vzaiemyny v 1917-1923 rr.*, [Ukrainian-Polish relations in 1917-1923], IPIEND, Kyiv, Ukraine.
- ⁵⁸ Kuhutiak, M. (2002), *Istoriia ukrainskoi natsional-demokratii (1918-1929)*, [History of the Ukrainian National Democracy (1918-1929)], Plai, Kyiv – Ivano-Frankivsk, Ukraine, fol. 1.
- ⁵⁹ Soliar, I. (2011), *Zovnishni oriientsatsii natsionalno-derzhavnytskykh partii Zakhidnoi Ukrainy (1923-1939)*, [External orientations of national and state parties of Western Ukraine (1923-1939)], *Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy*, Lviv, Ukraine.
- ⁶⁰ Troshchynskyi, V. P. (2003), (Ed.), *Politychna istoriia Ukrainy. XX stolittia: U 6-ty t. T. 5: Ukraintsi za mezhamy URSR (1918-1940)*, [A Political History of Ukraine: 20th. In six volumes], Heneza, Kyiv, Ukraine, vol. 5: *Ukrainians beyond the Borders of the Ukrainian SSR (1918-1940)*.